

Atatürk'e Düzenlenen Suikastler

Mustafa Kemal Atatürk'e, gerek Millî Mücadele yıllarında, gerekse Cumhuriyetin ilk yıllarında çeşitli suikast girişimleri olmuştur. Suikastlar şunlardır:

- 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal Paşa, buradan Havza'ya gitmek için kentten ayrılmıştır. Samsun-Kavak yolunda, Stilo isimli bir Rum, seçtiği yirmi Rum genci ile birlikte, Mustafa Kemal Paşa'nın geçeceği yerde pusu kurarak, üstü açık arabayı beklemeye başlamıştır. Söz konusu kişiler, araba iyice yaklaştığı sırada ateş açmışlar ve arabada bulunan üç kişiyi öldürmüşlerdir. Mustafa Kemal Paşa'yı öldürdüklerine inanan Kaptan Stilo ve arkadaşları, kısa bir çatışmadan sonra Samsun'a geri dönmüşlerdir. Önlem amacıyla konvoyu 2 km geriden takip eden Mustafa Kemal Paşa, başka bir arabada olduğu için bu suikasttan yara almadan kurtulmuş, Havza'ya ulaşmış ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın örgütlenmesi yolundaki çabalarını sürdürmüştür.
- Kurtuluş Savaşı'nın başlarında, Mustafa Kemal Paşa'ya Erzurum-Sivas yolunda bir başka suikast girişiminde bulunulmuştur. 29 Ağustos 1919 günü, Erzurum'dan üç otomobil ile Sivas'a hareket eden Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekiler, bir gün Erzincan'da kaldıktan sonra tekrar yola koyulmuşlardır. Konvoy, Çardaklı Boğazı'na geldiğinde, boğazın Dersimli çeteler tarafından kapatıldığı gerekçesiyle durdurulmuştur. Burada düzenlenecek olan pusuyu önceden haber alan Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekiler, Dersimli Diyar Ağa'nın kardeşi Haydar Ağa ve adamlarının yol güvenliğini sağlamaları sonucunda yollarına devam etmişlerdir. Böylece Elazığ Valisi Ali Galip'ten emir aldıklarını söyleyen çeteciler amaçlarına ulaşamamışlardır.
- Mustafa Kemal Paşa'ya bir başka suikast tertibi de, Heyeti Temsiliye ile Ankara'ya gelmesinden sonra ortaya çıkarılmıştır. Bu tertip, Ankara Merkez Komutanı olan ve Mustafa Kemal Paşa'ya yakın olan Abdülkadir Bey'in kardeşi Nuri Bey tarafından ortaya çıkarılmıştır. Ankara Garı'nda Karakol Amiri olarak görev yapan Nuri Bey, Eskişehir'den gelen bir trenden inen bazı kişilerden kuşkullanmış ve bu kişilerin yarım yamalak Türkçe konuşmaları nedeniyle sorgulamayı genişletmiştir. Nuri Bey'in sorularına, diğerlerine göre Türkçesi daha iyi olan Todori isimli kişinin cevap vermesi üzerine, sorgulama bu kişinin üzerine kurulmuştur. Todori'nin, Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek üzere geldiklerini itiraf etmesi karşısında sinirlenen Nuri Bey, bu şahsın başına bir yumruk savurmuş ve öldürmüştür. Diğer şahıslar ise Todori'nin Mustafa Kemal Paşa'yı öldüreceğini doğruladıktan sonra, kendilerinin cephaneliği havaya uçuracaklarını ve bütün görevleri de Samsun'daki Pontusçu Papaz Kosti ve komiteci İspiro'nun verdiğini itiraf etmişlerdir.
- Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek isteyenler ve bununla ilgili planlar yapanlar arasında Çerkez Ethem de vardır. Yozgat'ta çıkan isyandan Ankara Valisi Yahya Galip Bey'i sorumlu tutan ve yargılamak isteyen Çerkez Ethem'in, Mustafa Kemal Paşa'nın bunu engellemesi nedeniyle, "Büyük Millet Meclisi Başkanı'nı Meclisin kapısına asacağım." şeklinde bir söz söylediği iddia edilmektedir. Ethem, Ankara'ya geldiğinde, hasta olan Mustafa Kemal Paşa, onu hasta yatağında karşılamıştır. Düzenli orduya katılmak istemeyen Çerkez Ethem, bu görüşme sırasında Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek istemişse de, her tarafın tutulmuş olması ve Mustafa Kemal Paşa'nın da yastığının altındaki tabancasını eline alması nedeniyle buna cesaret edememiştir. Çerkez Ethem, Mustafa Kemal Paşa'ya "Geçmiş olsun." diyerek odadan çıkmıştır.
- Temmuz 1920'de, Afganistan temsilcisi olarak İstanbul'a gelen Mustafa Sagir isimli bir Hintli, burada Kuvayimilliyecilerle yakın ilişki kurmuş ve özellikle de karakol cemiyeti ile yakınlaşmıştır. Mustafa Sagir, bununla birlikte, Anadolu'da gelişen ulusal hareketi engellemeye çalışan Şeyhülislam Dürrizade Efendi ile de gizli görüşmeler yapmıştır. Gerçek

niyetini saklamayı başaran Mustafa Sagir, 11 Aralık 1920'de geldiği Ankara'da da ilgi görmüş ve Mustafa Kemal Paşa ile çevresi tarafından da olumlu bir ortamda karşılanmıştır. Mustafa Sagir, Mustafa Kemal Paşa ile yapmış olduğu görüşmede, Hintli Müslümanların yardım olarak topladığı 3 milyon altın lirayı Ankara'ya getireceğini belirtmiş ve Büyük Millet Meclisinin genel kurul toplantısına katılmıştır. Bütün bunlara karşın Mustafa Kemal Paşa, Mustafa Sagir'e güven duymamış ve bu şahsa devamlı kuşkuyla yaklaşmıştır. Bu arada, Sagir'in gizli yazışmaları, ilgililer tarafından çözülmüş ve özel bir kurye ile Ankara'ya gönderilmiştir. Bu rapor sonrasında, Sagir'in mektuplarına el konulmuş ve tercüme edilmiştir. Bu mektuplardan, İngiliz casusu olduğu kesinlik kazanmıştır. Sorgusu sırasında, Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek için geldiğini itiraf eden Mustafa Sagir, İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmış ve idam cezasına çarptırılmıştır. Mustafa Sagir'in cezası, Batılı devletlerin tüm tepkisine karşın, 24 Mayıs 1921'de infaz edilmiştir.

- Mustafa Kemal Paşa'ya dönük suikast girişimleri Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra da devam etmiştir. Eski Ankara Valisi Abdülkadir, eski İstanbul Mebusu Yenibahçeli Şükrü, İlyas Sami, Dayı Mesut, Kör İbrahim, Hemşinli Komünist Mehmet, Kahya Hüseyin ve Kayıkçı Kahyası Ali Osman, Osmanlı Devleti'ni yeniden kurmak için Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmeyi planlamışlar ve durumun ortaya çıkması üzerine de tutuklanmışlardır. İstiklal Mahkemesi'ndeki yargılama sonucunda, Dayı Mesut, Yenibahçeli Şükrü, Abdülkadir Beyler ile İlyas Sami, Hemşinli Komünist Mehmet, İbrahim Efendilerin beraatlarına karar verilirken, Kayıkçılar kâhyası Ali Osman bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Yargılama sonunda bu denli hafif kararların çıkmasında, söz konusu kişilerin Kurtuluş Savaşı yıllarındaki vatansever hizmetlerinin büyük rolü olmuştur.
- 1925 yılında Yunanistan'da yaşayan Ermenilerden üç kişilik bir suikastçı grup, Trakya'dan ve İskenderun'dan ülkeye ayrı ayrı giriş yapmışlardır. Trakya'dan giriş yapan Manok Manokyan adlı Ermeni'nin hareketleri şüphe çekmiş ve polis tarafından takibe alınmıştır. Arkadaşları ile buluşmak için İstanbul'dan Eskişehir'e geçen Manokyan, burada polis tarafından gözaltına alınmış ve sorgulanmıştır. Manokyan sorgu sonrasında Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilmiştir. Yargılama esnasında suçunu itiraf eden Manokyan adlı Ermeni, diğer iki arkadaşının Adana'dan Eskişehir'e geleceğini ve burada buluştuktan sonra, Ankara'ya geçerek, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast düzenleyeceklerini açıklamıştır. Manokyan, yargılama sonrasında idam edilmiş, diğer iki suikastçının izine rastlanmamıştır.
- Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik belki de en ciddi suikast girişimi, İzmir'de ortaya çıkarılmıştır. Bir yurt gezisinde olan Mustafa Kemal Paşa'ya, İzmir'e geldiğinde düzenlenecek olan saldırı, Giritli Şevki isimli kişinin ihbarı sonucu, gerçekleşmeden önlenmiştir. Eski Lazistan Mebusu ve I. TBMM'nde Mustafa Kemal Paşa'nın muhaliflerinden biri olan Ziya Hurşit'in başını çektiği suikastçıların planları şu şekilde idi: Gürcü Yusuf, Laz İsmail ve Çopur Hilmi gibi fedailer Mustafa Kemal Paşa'ya Kemeraltı Karakolu önünde ateş edecekler ve kargaşadan yararlanarak kaçacaklardı. Bu şahısları Giritli Şevki adlı bir motorcu, motoru ile Sakız Adası'na kaçıracaktı. Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'e bir gün geç gelmesinden kuşkulanan ve olayın anlaşıldığını zanneden Giritli Şevki'nin ihbarıyla ortaya çıkarılan tertiple ilgili olarak ilk yakalanan Ziya Hurşit olmuştur. Daha sonra Laz İsmail, Gürcü Yusuf ve Çopur Hilmi yakalanmıştır. Kısa bir süre sonra suikast girişimi ile ilgili görülen başka şahıslar da tutuklanmış ve olayın daha da büyük olduğu anlaşılmıştır. Tutuklamalar suikastla doğrudan ilgili olan Ziya Hurşit ve arkadaşlarıyla sınırlı kalmamış, Cavit Bey ve arkadaşları gibi, eski İttihatçılar ile kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın önde gelenleri de tutuklananlar arasında yer almıştır. İzmir ve Ankara'da yapılan yargılamalar sonunda, İzmit Mebusu Şükrü Bey, Eskişehir Mebusu ve Mustafa Kemal Paşa'ya yakın bir isim olan Albay Arif Bey, Sivas Mebusu Halis Turgut Bey, İstanbul Mebusu İsmail Canbulat Bey, Erzurum Mebusu Rüştü Paşa, Ziya Hurşit, Hafız Mehmet, Laz İsmail, Gürcü Yusuf, Sarı Efe Edip, Çopur Hilmi ve Albay Rasim Bey suikastla doğrudan ilgili görülerek, idam cezasına çarptırılmıştır. Eski Maliye Nazırı Cavit Bey, Dr. Nazım, Artvin Mebusu Hilmi Bey ve Naili Bey gibi eski İttihatçılar da suikastçılarla iş birliği yapmak ve hükümet darbesi

düzenlemek suçlarından idamla cezalandırılmışlardır. Bu sırada aranan Kara Kemal intihar ederken, İzmir Valisi Rahmi Bey, gıyabında on yıl hapis cezası almış, Küçük Talat ve Kara Vasıf ise aklanmıştır. Bu arada yine suikast girişimi ile ilişkilendirilerek tutuklanmış olan Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuad Paşa, Refet Paşa ve Cafer Tayyar Paşa gibi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın önde gelenleri ise beraat etmiş, yurt dışında bulunan Rauf Bey, gıyabında on yıl hapisle cezalandırılmıştır.

- Teşkilat-ı Mahsusa'nın başında bulunan Kuşçubaşı Eşref'in kardeşi, Hacı Sami'nin de içinde bulunduğu bir grup, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast düzenlemek istemiştir. Hacı Sami, Kurtuluş Savaşı sırasında Çerkez Ethem'in yanında yer almış ve bu nedenle de Yüzellilikler listesine alınmıştır. Yurt dışında iken, Çerkez Ethem ve kardeşleriyle ilişkisini devam ettiren ve Atina'daki Çerkez komitesi tarafından Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmesi için görevlendirilen Hacı Sami, 17 Ağustos 1927 tarihinde, üç adamıyla birlikte, Sisam Adası'ndan gizlice Kuşadası'na geçmiştir. Hacı Sami ve yanındakilerin bölgedeki yörüklerden tehditle yiyecek istemesi yüzünden çatışma çıkmış, jandarmanın da müdahalesiyle olay büyümüştür. Çarpışmada Hacı Sami ve kardeşi Ahmet öldürülmüş, diğerleri de yakalanmıştır. Böylece Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik bir suikast girişimi bertaraf edilmiştir.
- Çerkez Ethem'in adının geçtiği suikast girişimi, Hacı Sami'nin içinde bulunduğu olayla sınırlı değildir. Ürdün'de bulunduğu dönemde de Mustafa Kemal Paşa'ya suikast planları yapan Çerkez Ethem ve kardeşi Reşit, asker kaçağı olduğu için Suriye'ye kaçmış olan Yahya adlı bir sabıkalı kişi ile tanışmıştır. Çerkez Ethem'den Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek için talimat alan Yahya, sınırı geçmiş ve Maraş'ın Kümbedir köyüne ulaşmıştır. Ancak ihbar edilmiş ve jandarma tarafından tutuklanmıştır. Yahya, sorgusu sırasında, Çerkez Ethem'in kendisini Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmesi için görevlendirdiğini, para, silah ve bombalar verdiğini itiraf etmiştir.
- Osmanlı şehzadelerinden Abdülaziz'in yeğeni Prens Sami'nin Türkiye'de yaşayan adamlarının, Şubat 1938'de Mustafa Kemal Atatürk'e suikast düzenlemek için birtakım hazırlıklar yaptıkları öğrenilmiştir. Söz konusu kişiler, Atatürk'ün öldürülmesi durumunda, Prens Sami'yi tahta çıkarma planları yapmışlar ve hatta adı geçen kişiye teklif bile götürmüşlerdir. Ancak Prens Sami'nin, İngiltere'den beklediği parasal yardımı alamaması ve Atatürk'ün hastalığı nedeniyle ikametgâhının dışına çıkamaması üzerine yapılan planlar hayata geçirilememiştir.
- Avusturya İstihbaratının kayıtlarında yer alan bir belgeden, iki Türk ve iki Ermeni'nin 1935 yılında Atatürk'e bir suikast hazırlığı içinde oldukları ortaya çıkarılmıştır. Bu suikast planına göre, Düzceli Recep Çavuş ve Gönenli İbrahim isimli iki Türk, Viyana'da Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ı öldürecek, ardından da Bahçecikli Şerbetçiyen ve Yeniköylü Vahram Çavuş isimli iki Ermeni de, Aras'ın cenaze töreni sırasında başta Atatürk olmak üzere, devletin önde gelenlerine saldırı düzenleyecekti. Bu tertip, Avusturya istihbarat yetkilileri tarafından ortaya çıkarılmış ve suikast önlenmiştir.
- Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik olarak tertiplenmek istenen suikastlar, yukarıda özet olarak anlatılanlardan ibaret değildir. Bazen Ermeniler, bazen de yurt dışında yaşayan Atatürk karşıtı Türkler, bazı devletlerden de destek alarak suikast düzenlemek istemişlerse de, bunların hepsi önlenmiştir. Söz konusu suikastların sayısı, çeşitli incelemelerde 40'a kadar ulaşmaktadır.

Temuçin Faik ERTAN

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Cilt II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yay., İstanbul 1971.

AVCI, Cemal, **İzmir Suikastı**, İstanbul 2007.

ERMAN, Azmi Nihad, **İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri**, İstanbul 1971.

GOLOĞLU, Mahmut, **Devrimler ve Tepkileri**, Ankara 1972.

KANDEMİR, Feridun, **Atatürk'e İzmir Suikastından Ayrı 11 Suikast**, İstanbul 1955.

KANDEMİR, Feridun, **İzmir Suikastının İç Yüzü**, İstanbul 1955.

KUZU, Ali, **Atatürk'e Yapılan 41 Suikast**, İstanbul 2008.

MUMCU, Uğur, **Gazi Paşa'ya Suikast**, İstanbul 1992.

19/08/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturke-duzenlenen-suikastler/?pdf=3788> adresinden erişilmiştir